

Francesc Ferriol i l'art japonès

Ricard Bru i Turull

INTRODUCCIÓ

Aquesta breu aproximació a Francesc Ferriol i a la seva col·lecció d'art japonès la vam començar amb una xerrada informal en què em van parlar d'una interessant col·lecció de gravats japonesos que conservaven diverses persones a Barcelona i que procedien, segons els havien dit, d'un antic cònsol d'Espanya al Japó, de l'entorn del 1900. Em va sorprendre, perquè la persona a qui atribuïen la col·lecció, Francesc Ferriol, no apareixia a la llista de diplomats espanyols a Orient. El nom de Francesc Ferriol m'era desconegut i podria ser perfectament un exemple més de tants i tants personatges que amb el temps han anat quedat en l'oblit. Tanmateix, ràpidament la recerca va tenir els seus primers fruits: vam poder comprovar que en realitat Ferriol no era diplomàtic sinó que, nascut a Begur, fou comerciant al Japó i col·leccionista d'uns objectes artístics i d'unes estampes que es van exposar amb molt bona acollida entre el 1913 i el 1915 a la Sala Athenea de Girona i també al Faianç Català de Barcelona. Tenim encara moltes preguntes obertes, però les notícies

localitzades fins ara ens permeten traçar un primer discurs per a presentar la figura de Francesc Ferriol, la seva col·lecció i els seus vincles amb el Japó.

FRANCESC FERRIOL, UN BEGURENC AL JAPÓ

A mitjan segle XIX les terres de l'Empordà s'havien convertit en les dominadores del mercat internacional del suro, i més concretament de taps de suro. Les seves suredes, com a font de primera matèria, van permetre que a l'entorn de poblacions com Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Cassà de la Selva i Palafrugell, es desenvolupés, ja des del final del Set-cents i amb una època daurada entre els anys 1880 i el 1900, una potent indústria basada principalment en el treball de tallers i manufactures familiars. L'any 1888, la producció anual de taps de suro elaborats artesanament a Catalunya ascendia a 1.400.000.000 unitats, que, amb un valor total de vora 17 milions de pessetes, s'exportaven a tot Europa, Amèrica, Àsia i fins i tot Austràlia.

La població de Begur, al Baix Empordà, era una d'aquelles que més explotava el suro que produïen les seves suredes. A Begur és on va néixer Francesc Ferriol i Busquets. Francesc, fill de l'indià Pere Ferriol Corp (1829 - 1895), era conegut popularment com a *Xicu Beleta*, i de ben jove, al final del Vuit-cents, va iniciar el mateix camí que la majoria de treballadors del poble tot entrant a treballar com a taper a la fàbrica de suro Hijos de Francisco Forgas, la qual, sota la direcció de Bonaventura Sabater, monopolitzava des de feia anys l'oferta laboral ben bé d'una tercera part de tota la població. La Casa Forgas, fundada al segle XVIII pel coraller Jaume Forgas, era a l'entorn del 1900 una de les principals indústries sureres i taperes de la zona, amb una creixent tendència cap a l'exportació. Amb tot, malgrat que les relacions dels begurencs amb el Japó les va iniciar al final del segle XIX la família Sabater (Alphonse Mercè de Stadieux, Francine Mercè Yuwasawa, Francesc Sabater Mercè i Francesc Sabater Forgas), no va ser fins a l'entorn del canvi de segle

que la Casa Forgas va establir els primers contactes comercials amb l'arxipèlag. I un dels principals artífex d'aquests contactes va ser Francesc Ferriol.

Al 1903 Francesc Ferriol treballava a la indústria del suro, era taper, i l'any 1895, en morir el seu pare, havia heretat la casa familiar de Begur, al carrer Forgas i Bayó, núm. 6. Si deixem de banda una enigmàtica dada aportada per "El Noticiero Universal", segons la qual a final d'estiu del 1893 Francesc Ferriol arribava al port de Barcelona dalt d'un vapor procedent de Manila, la documentació conservada a Begur i altres notícies publicades als diaris de l'època ens informen que fins a l'inici del segle XX Ferriol va viure a la seva població natal, on va fer-se popular com a fundador i director de la coral La Cigala Baguerense. Va ser així fins a l'any 1905, quan va abandonar el poble i va partir cap al Japó.

Ferriol va marxar cap a Yokohama per establir un negoci associat amb Hijos de F. Fargas a fi d'exportar principalment taps de suro i importar tota mena de productes, des de ventalls i botons de nacre fins a teixits, fanalets de paper, cera vegetal i olis de peix. La raó social encarregada d'aquesta nova via comercial la van registrar al Japó Francesc Ferriol, Francesc Corp i Hugo Sewing amb el nom Sewing, Corp & Ferriol. D'aquesta manera, amb l'oficina principal establerta a Begur i amb sucursal al barri de Yamashita de Yokohama, van començar a exportar, a més del suro de la casa Forgas, cireres de Jerez de la Frontera, cava de la Casa Codorniu de Sant Sadurní d'Anoia, oli d'oliva, càpsules de metall, fruites de Sevilla i alcohols de Badalona.

Cap a l'any 1910 Hugo Sewing va sortir del negoci i la raó social es va passar a anomenar Corp, Ferriol & Co, tal com es va mantenir anunciada fins al 1913. Aquell any, prèvia la deguda liquidació, Francesc Ferriol va sortir de la societat i va retornar cap a Begur amb una extensa col·lecció d'art japonès. De nou a Catalunya, l'aleshores diputat a Corts Bonaventura Sabater va conduir l'artista Joan Baptista Coromina a visitar la casa de Ferriol per tal de donar-li a conèixer la recent adquirida col·lecció japonesa. Sorprès en desco-

La Cigala Baguerense, sota la direcció de Francesc Ferriol, fotografiada a Begur
l'any 1901

brir una col·lecció d'aquelles característiques, Coromina es va posar en contacte amb Rafael Masó (1880 - 1935), que aleshores dirigia la recent creada societat cultural Athenea, on la col·lecció va ser presentada en ocasió de les festes majors del 1913.

Tenim poques dades més referents a Ferriol. Una exòtica història oral del poble parlava d'una *geisha* a la casa de Ferriol, però, per ara, cap document confirma que la seva esposa fos japonesa. En qualsevol cas, sabem que el 26 de setembre de 1934, quatre anys després d'haver mort Maria Puig (1853 - 1930), última esposa del seu pare i usufructuària de la casa de Begur, Ferriol va vendre la residència familiar a Dolores Melgosa Morell i Felipe Soriano López, de Barcelona, per 3.000 pessetes. Segons una descripció de Francisco Ferriol de poc abans de dur a terme la venda, a la dècada de 1930 la casa encara tenia les parets decorades amb "*platos, azulejos, algun hierro, algun cuadro japonés y 2 telas de Gimeno (padre) sin firma pero auténticas — Sobre una mesita, en un ángulo, 1 bronce japonés*". Aquestes peces i la resta d'obres artístiques comprades a Yokohama es van quedar a Begur amb els nous inquilins. Ferriol, per la seva banda, va marxar amb la seva dona cap a Sant Boi de Llobregat, on va obrir una fàbrica de joguines (F. Ferriol).

LA COL·LECCIÓ FERRIOL A GIRONA I A BARCELONA (1913-1915)

L'any 1909, de retorn de la volta al món, el pintor i escenògraf Oleguer Junyent (1876 - 1956) va presentar al Faianç Català de Barcelona molts dels dibuixos, esbossos i fotografies del seu llarg periple; la crònica d'un viatge que l'any següent va descriure al llibre *Roda'l món y torna al Born*. D'altra banda, l'any 1910 s'havia publicat la primera monografia a Espanya sobre les estampes japoneses, *Las estampas coloridas del Japón: historia y apreciación*, d'Edward Fairbrother Strange. Malgrat que el fenomen del japonisme ja no era tan intens com ho havia estat al final del Vuit-cents, el gust pel Japó continuava estès per tot Catalunya amb mostres com el Saló

japonès aixecat l'estiu del 1912 a Cardedeu o l'estrena, pocs dies més tard, de l'opereta catalana de costums japoneses *Ki-ki-ri-ki*, a Olot. A la mateixa Barcelona, se succeïen espectacles japonesos, sessions de cinema i de teatre oriental que es combinaven amb puntuals exposicions d'art oriental com la que va presentar l'any 1908 el galerista Josep Dalmau (1867 – 1937). En aquest sentit, un exemple més del gust per l'Orient i l'interès per l'art del Japó el tenim en la inauguració, el mes de novembre del 1913, del Museu Masriera, on s'exposava la col·lecció d'art japonès que a partir de l'any 1932 va presentar-se de manera independent en una sala d'art japonès (Sala Masriera) al Museu d'Arts Decoratives de Pedralbes. A Girona també hi havia diverses persones interessades en l'art japonès, i la mostra més evident d'aquest fet és l'exposició de la col·lecció de Francesc Ferriol organitzada per les festes de Sant Narcís del 1913.

Tal com apuntàvem anteriorment, recent arribat del Japó, l'any 1913 Bonaventura Sabater i Joan Baptista Coromina van descobrir la col·lecció que Francesc Ferriol havia portat d'Orient i ràpidament van moure's per mirar de presentar-la als ciutadants mitjançant una exposició a la societat cultural Athenea de Girona. A començament d'octubre, Coromina escrivia des de Palafrugell a l'arquitecte Rafael Masó:

“La vinenta Exposició d'Athenea podrà dirse d'Estamperia i metalls antics del Japó i serà, jo crec, la manifestació més esplèndida que s'hagi fet mai a Espanya del art del renaixement japonès. Gens aparatós és lo que podrem exhibir per fires car —a part de les estampes— petits, diminuts gairebé, són els objectes, les joies, que ha portat un senyor (jove cònsul de no sé ont al Japó) i fill del poble de les montanyes de sorra. Consisteix la seva colecció, en una sèrie interessant de debò, de metalls repujats, lacats, esmaltats, incrustats, recuits, col·locats, foradats etc. etc. que són una de les coses que m'han fet posar més sèrio de tot lo que he vist: Són cassoles de sabre i adminículs de l'empunyadura. El japonès antic venerava l'Arma: era la seva defensa i el seu orgull; lo més preuat i estimat de la seva vida. D'aquí aquest devassal d'originalitats i depuracions de que

és plena la col·lecció que'ns ocupa i que podran veure i admirar els bons gironins. Hi ha, a part de les cassoles i empunyadures de sabre, una terrible colla de marfils, capces de medicina, estatuetes diminutes de fusta, caràtules decoratives (petites també i delicioses), pipes de plata i or, punyets d'hacer i or, botons de marfil tallat... és dir: en Rubén Darío fet objectes d'orfebreria.

"Les estampes (que no he pogut veure totes) són una cosa molt interessant també: fermíssims dibuxos hi he vist i riquíssimes policromies de que podem omplir les parets d'aquí per a unes llexes (que ja crec tens fetes) lo dels metalls i marfils.

"Lograda la conferencieta de presentació que donarà el matex col·leccionador, que m'ha semblat una persona a més de simpàtica, molt distinguida i il·lustrada. És un senyor de mitja edat d'una calva incipient i neta. S'ha estat 7 anys a l'Orient ont ha agafat quelcom de la rassa moderna dels nipons i conservant la dolçor dels llatins pares nostres.

"Convé que vinguis Rafel, per a què't convencis de lo que jo (10 minuts avans de veure amb els meus ulls la col·lecció) no estava convensut; se tracta d'una cosa anti-vulgar i discreta.

"Molts recorts del Sr. Sabater que t'espera a dinar i que jo t'hi acompanyi. M'ha demanat un xic de bombo anunciant la exposició a «La Veu» o a ont siga; quan hauràs vist l'interfete (els objectes) tu matex me parlaràs. Adéu i escriu desseguida."

A Coromina i a Sabater no els va costar gens convèncer Masó: el 19 d'octubre d'aquell 1913 es va fer el primer anunci públic de l'exposició al "Diario de Gerona", i ràpidament es van adequar les sales per tal de presentar-hi la col·lecció. Tanmateix, tot i que la inauguració es va preveure inicialment per al 29 d'octubre, aquesta es va acabar endarrerint fins al dia de Tots Sants.

L'acte d'inauguració de l'exposició, titulada *Art Japonès Antic*, va anar a càrrec de Bonaventura Sabater, el qual va presentar Francesc Ferriol abans que aquest fes una breu conferència sobre art japonès i la seva col·lecció. Van assistir-hi Rafael Masó, Eugeni d'Ors, Josep

Carner, Joaquim Ruyra i molts més, “tot lo més escullit i florit de la intel·lectualitat gironina” deia una de les cròniques del dia. L’exposició mostrava una selecció de les millors peces d’una col·lecció formada, d’una banda, per peces de metall exposades dins de vitrines, principalment *tsuba* (guàrdies metàl·liques de sabre) i estatuets de bronze, així com també *inrô* i *netsuke* (caixetes per als medicaments i les seves corresponents traves decoratives per a la subjecció d’aquestes a la cintura), i, de l’altra, a les parets del saló, estampes *ukiyo-e*, dibuixos i pintures, peces totes de l’època Edo, dels segles XVIII i XIX.

Tant els diaris locals com els d’arreu de Catalunya, “El Noticiero Universal” (31-x-1913), “La Veu de Catalunya” (30-x-1913) i “La Il·lustració Catalana” (18-i-1914), entre d’altres, es van fer ampli ressò de l’acte, fins al punt que el “Baix Empordà” (9-xi-1913, 1-ii-1914, 8-ii-1914, 15-ii-1914), el “Diario de Gerona” (29-x-1913, 1-xi-1913, 5-xi-1913) i “La Il·lustració Catalana” (18-i-1914) van reproduir amb precisió els parlaments de Sabater i de Ferriol. I l’èxit va ser difós de tal manera que un any i mig més tard l’exposició es va traslladar a Barcelona, al cèntric local del Faianç Català.

Durant l’any 1914 el crític d’art Joan Sacs havia estat un dels orientalistes de Barcelona que més èmfasi havien posat en l’estudi i la difusió de l’art japonès i xinès. Així ho va demostrar amb destacats i interessants articles sobre l’artista Shiba Kôkan (1747 - 1818) i sobre l’escola de pintura Tosa japonesa a la “Revista Nova” (27-viii-1914, 15-x-1914). La “Revista Nova” era un projecte editorial del galerista Santiago Segura, propietari de la sala d’exposicions del Faianç Català, de manera que és probable que Sacs hagués tingut un paper rellevant en l’organització de la mostra de la col·lecció japonesa de Francesc Ferriol. Det fet, el 15 de novembre de 1914, cinc mesos abans d’oferir al públic la col·lecció Ferriol, Sacs havia publicat a la mateixa “Revista Nova” (15-xi-1914) un article sobre “l’importància de l’estudi de les Arts del Extrem-Orient”, i pocs dies després d’haver-se inaugurat, ell mateix va presentar la col·lecció Ferriol des de la revista “Vell i Nou” (10-iv-1915, 17-

LA EXPOSICIO DE ART JAPONES DE GIRONA

1. ESTUIG DE PIPA, PRINCIPIS DEL SIECLE XIX, MARFIL. — 2. CAPSA DE MEDICINA, FUSTA. — 3. GUARDA DE SABRE, ÚLTIMS DEL SIECLE XVII, FERRO AB INCRUSTACIONS D'OR. — 4. GUARDA DE SABRE, SEGONA MEITAT DEL SIECLE XVIII, FERRO. — 5. GUARDA DE SABRE, PRINCIPIS DEL SIECLE XIX, FERRO. — 6. KODZUKA, ÚLTIMS DEL SIECLE XVII, SHIBUICHI. — 7. KODZUKA, PRINCIPIS DEL SIECLE XVI, SHARUDÔ. — 8. FUCHI-KASHIRA, MITJANS DEL SIECLE XVII, SHIBUICHI. — 9. KODZUKA, PRINCIPIS DEL SIECLE XVI, SHARUDÔ.

Peces de metall japoneses de la col·lecció Ferriol exposades a la sala Athenea de Girona l'any 1913 ("Il·lustració Catalana").

iv-1915) amb dos articles més dedicats a les *tsuba*, els *netsuke* i a les estampes *ukiyo-e*.

Sigui com sigui, la col·lecció d'art japonès de Francesc Ferriol es va presentar a Barcelona amb una exposició inaugurada el 5 d'abril de 1915 a les galeries del Faianç Català. Com a Girona, es van presentar les peces de metall (*tsuba*, *kozuka*, *fujikashita*...), petites escultures, les *tsuba*, els *inrô*, els *netsuke* de fusta lacada, de porcellana, d'ivori i de metall, així com la col·lecció de dibuixos i estampes. Destacaven diversos tríptics de l'escola Utagawa, *surimono* i estampes soltes d'importants artistes com Suzuki Harunobu, Katsushika Hokusai, Utagawa Kunisada i Utagawa Hiroshige que es mostraven penjades a les parets, sobre mobles i dins de vitrines.

Cal dir, en primer lloc, que el grup més destacat de peces va ser probablement el d'estampes japoneses. Totes aquestes havien estat comprades per Ferriol durant la seva llarga estada al Japó, concretament l'any 1912, a l'establiment *Hirai shôten*, obert per Y. Hirai al cèntric i prestigiós carrer Motomachi de Yokohama. De les estampes que hi va adquirir i que es van exposar, en coneixem les següents:

—Estampa de Nishikawa Sukenobu. Escena procedent de l'àlbum il·lustrat *Ehon chiyomigusa* (1740). Edició moderna (tècnica *irozuri*).

—Estampa de Torii Kiyomitsu. Escena d'un jove samurai extreta d'un llibre il·lustrat *benizuri-e*. ca.1760.

—Estampa de Suzuki Harunobu. Escena d'una noia en primer terme a la seva cambra llegint un llibre; en segon terme apareix el *tokonoma* i un paravent. Una versió molt similar d'aquesta escena s'inclou a l'*Ehon hanakazura* (1764).

—Pentàmer d'Utagawa Toyokuni I. Dones imitant la processó d'un *daimyô* davant del mont Fuji (ca.1795-1801). Editor Wakasaya Yoichi.

—Estampa d'Utagawa Toyokuni II. L'escena mostra tres actors, entre els quals hi sembla aparèixer Iwai Kumesaburô (ca.1800).

Estampa de Torii Kiyomitsu (ca. 1760). Antiga col.l. Ferriol

Pentàmer d'Utagawa Toyokuni I (ca. 1795-1801). Antiga col·l. Ferriol

—Estampa d'Utagawa Toyokuni III. L'escena mostra l'actor de kabuki Ichikawa Ichiyoshi (ca.1800).

—Estampa de Katsushika Hokusai. Vista del mont Fuji des de l'estació de Yoshida, de la sèrie *Fugaku sanjûrokkei* (ca.1832). Edició moderna (*koban*).

—Estampa d'Utagawa Hiroshige. Vista de Mishima, de la sèrie *Tôkaidô gojusan tsugi* (ca.1833-1834). Editor Takenouchi Mago-hachi.

—Estampa d'Utagawa Hiroshige. Vista del turó Atago a Shiba, de la sèrie *Tôto meisho* (ca.1832-1838). Editor Sanoya Kihei.

—Estampa d'Utagawa Kunisada (Toyokuni III). Retrat de cortesana (*bijinga*). (ca. 1840).

—Estampa d'Utagawa Hiroshige. Versió de la vista nocturna de Shinagawa, de la sèrie *Gojûsan tsugi harimaze* (1852).

—Estampa d'Utagawa Hiroshige. Vista de la costa Hoda a la província d'Awa, de la sèrie *Fuji sanjûrokkei* (ca.1858-1859). Editor Tsutaya Kichizô.

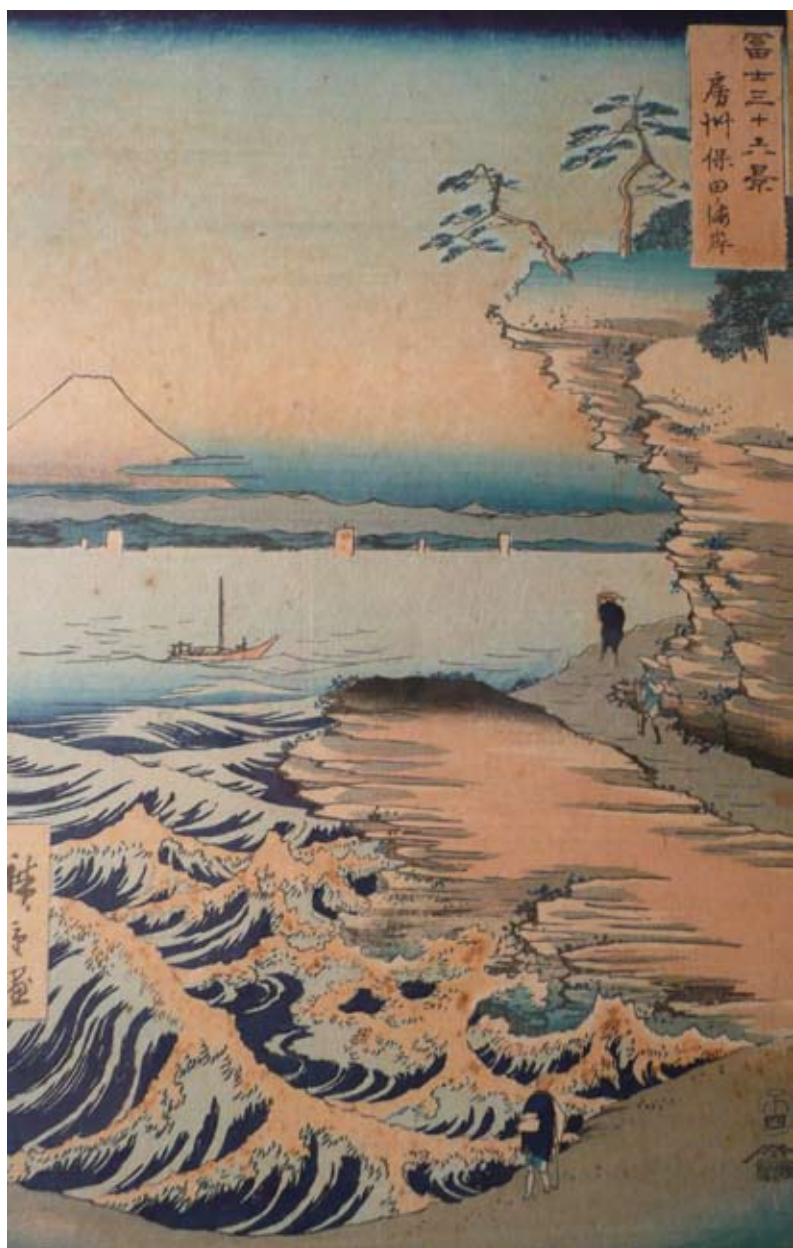
—Estampa d'Utagawa Hiroshige. Vista del mar a Satta, a la província de Suruga, de la sèrie *Fuji sanjûrokkei* (ca.1858-1859). Editor Tsutaya Kichizô.

—Estampa de Kawanabe Kyôsei (Gyôsei). Vista d'Okazaki, de la sèrie *Gyôretsû Tôkaidô* (1863). Editor Fukuchû.

—Primer volum de l'àlbum *Narumigata* (8 vol.) d'Odagiri Hague (1881).

—Tercer volum de l'àlbum *Kôgeizukan*, de Tanaka Yûhō (1891).

Les estampes aaven acompanyades d'una sèrie de dibuixos i pintures dels segles XVIII i XIX, d'entre les quals destacaven un pintura de format allargat signada per Kawaeda Toyonobu, datada aproximadament de l'any 1725, en què es representa una mare jugant amb el seu fill amb una pilota, una escena dels déus *shichifukujin* repartint la bona fortuna (segles XVIII-XIX), un esbós per a decorar un ventall representant una festa amb el deu Ebisu (segle XIX) i una pintura de pescadors (segle XVIII). Així mateix, segons es desprèn de les

Estampa d'Utagawa Hiroshige (c.a 1858-1859). Antiga col·l. Ferriol

Estampa de Kawanabe Kyōsai (1863). Antiga col.1. Ferriol

Pintura de Kawaeda Toyonobu (ca. 1725). Antiga col·l. Ferriol

fotografies d'època, la col·lecció incloïa un mínim de trenta-sis *tsuba* d'època Edo, un estoig de pipa d'ivori de començament del segle XIX, diversos *inrô* i *netsuke* d'ivori, de metall i de fusta, tant lacada com sense lacar, petites escultures de bronze probablement d'època Meiji, fundes de bronze *shibuichi* per a *kozuka* dels segles XVII i XVIII i diversos accessoris més per a *katana*, com ara *fuchikashira* de bronze de mitjan època Edo.

Si bé a Girona la mostra l'havia motivat l'interès de Sabater i Coromina, en el cas de Barcelona, a més de l'interès de persones com Joan Sacs o Santiago Segura, caldria afegir-hi el del mateix Ferriol, que tenia intenció de vendre en bloc tota la col·lecció. Anteriorment l'havia ofert al Museu d'Arts Decoratives de Madrid i ara ho intentava als Museus de Catalunya. En aquest sentit, per tal que la col·lecció no es perdés ni es dispersés, es van fer diverses sol·licituds a la Junta de Museus. Es volia que aquesta la considerés dins de la seva política d'adquisicions i la comprés tota sencera. S'anunciava a "Vell i Nou" (24-IV-1915): "Han sigut presentades a la Junta de Museus d'aquesta ciutat vàries sol·licituds demanant que sia adquirida pel Museu la col·lecció d'antiguitats japoneses, exposada a les galeries del Faianç Català, i han sigut consultats els senyors R. Codolà, Fuxà, Martorell, Cabot i Bofill i Mata, individus de la Junta esmentada, per varis comissionats, que han sortit complascuts de l'amable acollida que dits senyors els han fet, prometenent fer tot lo que's pugui per a què sien adquirides les obres japoneses."

Aquesta iniciativa va ser proposada a la Junta de Museus per un dels seus vocals, Pere Coromines, amb el suport formal del pintor Ricard Canals i el filòsof Francesc Pujols en nom de la societat Les Arts i els Artistes, així com de Josep Pella i Fargas, Apel·les Mestres, Josep Roca i Roca, Romà Jori, Prudenci Bertrana, Frederic Rahola i Nicolau Oliver. La iniciativa, no obstant això, va tenir el suport de paraula de més persones, com Joan Sacs, el qual, en parlar de la col·lecció de *tsuba* de Ferriol, afirmava des de "Vell i Nou" (10-IV-1915):

“Les *tsubes* que avui reproduïm —llevat de la de gran relleu, que te més valor d’ofici que estètic, amb tot i ésser-hi aquest remarcable— són obres d’art pures, obres de museu, que Barcelona deuria guardar com relíquies. I aquestes *tsuba* reproduïdes no són més que una ínfima part dels tresors d’aquesta col·lecció! [...]

”Per a Barcelona que no coneix casi res de les arts de l’Extrem Orient, per a els nostres museus que han deixat perdre l’ocasió d’adquirir a un relatiu bon preu exemplars d’aquest art superior, mai més passarà una ocasió com aquesta. Sabrem aprofitar-la? Sabrem no haver de penedir-nos més endavant d’haver passat lleugerament davant les vitrines de l’actual exposició del Faianç?”

La Junta de Museus, però, en sessió del dia 24 d’abril de 1915, va desestimar la petició al·legant la necessitat de prioritzar adquisicions vinculades a l’art català i als artistes més propers: “*Teniendo en cuenta el carácter especial de nuestros Museos, en los cuales es preciso recoger con preferencia la mayor suma posible de ejemplares artísticos y de arte sun-tuario, propios de nuestro arte regional, a cuyo objeto deben destinarse la mayor parte de las consignaciones destinadas a la adquisición de ejemplares; considerando los compromisos económicos contraídos por esta junta para la adquisición de retablos góticos catalanes, así como, por otra parte, el carácter exótico y precio muy elevado de la colección ofrecida, la cual, sin desmerecer el mérito de ninguno de los ejemplares separadamente, dista mucho de presentar un conjunto que demuestre y abarque los diversos aspectos y la importancia que debería tener, en la Sección Etnográfica de un Museo, el Arte Japonés, y, por fin, habiéndose tenido noticia de que dicha colección, aun más completa y por un precio menos alto, no fue aceptada por el Museo de Industrias Artísticas de Madrid, cuando anteriormente se le ofreció, acordóse agradecer la propuesta de referencia y manifestar, por las antedichas razones, la imposibilidad de tratar de la adquisición instada.*”

El Museo Nacional de Artes Industriales de Madrid era dirigit en aquells moments pel crític d’art català Rafael Domènech i Gallissà (1874 - 1929), ben conegut de Bonaventura Sabater. Probablement, Domènech no havia acceptat l’oferta de Ferriol perquè no feia ni

Estampes japoneses i *tsuba* penjades a l'antiga residència de Francesc Ferriol a Begur
(juliol de 1944)

tres anys que havia rebut una important donació de més de tres-cents gravats i llibres il·lustrats japonesos del segle XIX. Finalment, doncs, la col·lecció no va ser adquirida ni per la Junta de Museus de Catalunya ni per cap altra institució i, un cop finida l'exposició, va ser retornada al seu propietari, que la va conservar fins a la dècada de 1930, quan va ser cedida als nous inquilins de l'antiga casa familiar de Begur. Ferriol va abandonar Begur i de la seva col·lecció ningú més no en va tornar sentir a parlar.

NOTA BIBLIOGRÀFICA

El lector interessat en el tema de l'article pot consultar els treballs següents: *Estudios sobre la Exposición Universal de Barcelona*. Barcelona (Barcelona, Establecimiento Tipográfico del Diario Mercantil, 1888); Joan Sacs, *De l'importància de l'estudi de les Arts del Extrem-Orient en relació amb el desenvolupament del nostre art industrial i de la intensificació del nostre art en general*, "Revista Nova", núm. 44 (15 de novembre de 1914), ps. 2-3; Joan Sacs, *Les tsubes japoneses*, "Vell i Nou", núm. 5 (10 d'abril de 1915), ps. 3-4; Joan Sacs, *L'art de l'Extrem Orient. Netskes i estampes*, "Vell i Nou", núm. 6 (17 d'abril de 1915), ps. 2-3; Bonaventura Sabater, *Cròniques empordaneses* (Palafrugell, impremta de P. Ribas, 1916); Lluís Costa, *Begur*, "Quaderns de la Revista de Girona", núm. 44 (1993), ps. 72-73; Xavier Fabrès, *Grans hores de la Costa Brava. Les finques d'Aiguablava, Cap Roig i Mas Juny* (Palafrugell, Ajuntament de Palafrugell, Diputació de Girona, 1994); Pegri Nicolau, *La repercussió de la Gran Guerra en la comarca del Baix Empordà*, "L'Estoig", núm. 5 (1997), ps. 110-115; Marià Frigola, *Begur, un llibre de records* (Girona, CCG Edicions, 2006); Annie Unland, *Una amistat generosa i noble. Cartes de Joan Baptista Coromina a Rafael Masó (1908-1919)* (Alacant, Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2006).

Revistes i publicacions periòdiques del període 1905-1915: "Baix-Empordà", "Diario de Gerona", "Revista Nova", "El Noticiero Universal", "The Japan Directory", "Vell i Nou", "La Veu de Catalunya" i "La Il·lustració Catalana".

Fons Documental de la Junta de Museus de Catalunya (actes de la Junta de Museus de Barcelona, 1915). Vull agrair l'ajuda que m'han ofert Susanna Vintró, Josep Mañà, Agustí Jardí, Eva Casals i Núria Casellas.

*Conferència pronunciada per F. Ferriol a la societat cultural Athenea de Girona, amb motiu de l'obertura de l'Exposició d'Art Vell Japonès**

Senyores i senyors,

Vaig a parlar d'art japonès, tant interessant com poc conegut a Espanya.

Els inglesos, els alemanys, els americans del nord i sobretot els francesos, des de que, al any 1868 se varen obrir els ports japonesos al mercat mundial, han vingut dedicant-se al estudi d'aqueix art inimitable.

Els museus d'Europa i Estats Units estan plens d'aqueixes maravelles de l'art de la miniatura i no solzament baix el punt de vista artístic n'han tret profit, sinó que els industrials mateixos li deuen gran caudal de coneixements i ideies de gran valor.

Els japonesos continúan essent artistes; tots els seus actes de la vida privada ho demostren, solzament que les necessitats del temps i l'afany de ferse rics els va separant, cada dia més, del camí que sos avis seguien.

Quan vaig arribar a n'aquell país jo no parlava ni una sola paraula de japonès, i a casa teníem un criat que no coneixia cap idioma estranger. Moltes vegades a n'aquell home li era costós ferse entendre amb signos i mímica; aleshores agafava un pincell, el sucava amb tinta xina i amb tanta precisió em pintava lo que volia dir, que casi a mi per aqueix medi vaig deixar d'entendre'l.

L'art japonès és fecond com cap altre. La varietat d'assumpes és incalculable i els objectes més insignificants, per son petit temany o per la poca importància dels mateixos, també han sigut tractats amb verdader carinyo per els artistes.

Els artistes, apart l'aristocràcia o militarisme, eren la classe més ben considerada de la societat, i aixís com dintre l'aristocràcia hi havien categories, dintre el ram d'artistes, n'hi havien també. Aqueix poble

*"Baix-Empordà", núm. 220-222, Palafrugell, 1, 8 i 15 de febrer de 1914.

guerrer per excel·lència donava preferència a tot lo qu'es relacionava amb les armes, i per això els que forjaven sabres eren l'aristocràcia dels artistes, i seguien en rangó els que treballaven accessoris per sabres o altres armes, i després els que no fent armes ni accessoris treballaven metalls, etc. etc. fins que baixant de grau en grau arribaven als comerciants, última classe de la societat, menys considerats encare qu'els terressans.

L'emperador Gotoba (fins del segle XII) va forjar ell mateix una fulla da sabre.

Com he dit avans, no solzament les classes nobles i directores en tot temps han amparat als artistes, sinó que els han estimulat, ennoblintlos d'una manera tàctica.

Es conta de Goto Yujo que, essent a la presó per fets polítics aqueix artista aleshores inconegut, va gravar un pinyol de préssec i en va fer present a son canceller, qui, al ensemps, admirat del marvellós treball, el regalà al Shogun. L'elogi del noble va consistir en decretar la llibertat del pres, posarlo baix sa protecció i encoratjar-lo.

Yujo va ésser el fundador de la escola Goto, quins treballs han sigut sempre els més apreciats pels japonesos.

La quantitat d'obres llegades a la posteritat és incalculable, i els assumptes tractats, d'una feconditat sens exemple: la cèlebre i sagrada montanya Fuji, els set déus de la fortuna, fets històrics, geishas o balladores, dones del Yoshiwara, guerrers, flors, paisatges, caricatures, el faulós dragó, etc. etc.

Hi ha hagut especialistes per flors, insectes, paisatges, etc.

Els escultors Ikkwan, Tomotade, Giokunin i Masanao foren especialistes en rates, bous, tortugues i granotes, respectivament.

La faula ens conta que els caballs del pintor Kanaoka tenien tanta vida que a la nit deixaven el quadro per a donarse una trotada per el vehinat, fins que, per evitar-ho, el cèlebre pintor va tenir de lligar-los pintant una corda.

Però lo que més sorprèn dels artistes japonesos no és pas ni la riquesa abocada a n'els treballs, ni la inacabable varietat d'assumpes, ni la diversitat de colors, ni el bon gust en col·locarlos, ni, en els

grabats i baix relleus, la seguretat amb què les ratlles curves són traçades. Ahont se veuen grans, colossals, és a n'els assumptes senzills de composició. Lo que verament sorprèn és la gràcia amb què tracten aqueixos assumptes i la manera meravellosa de produir efecte.

Dugues fulles de bambú i una papellona, o una branca seca i el sol, són prou assumpte per un quadro exuberant, ple de vida.

Això és perquè coneixen la natura i tots sos secrets, i la coneixen perquè l'estimen, la veneren.

A n'els parcs de Tokyo un se sent en ple camp, lluny, molt lluny d'una capital de dos milions d'habitants, cervell d'un imperi industrial i cosmopolita.

És que, malgrat la radical transformació, encara senten l'art, el porten dintre.

Separades aquelles notícies que envolten en la faula i superstició no ens interessen, passaré a donarvos lleugeres notes sobre les diferents rames de l'art nippó.

Esculptura

Els orígens de l'esculptura al Japó són essencialment budistes. Encara que avants del segle VI, època de l'adveniment del budisme al Japó, s'haguessin fabricat estatuetses d'argila, són aqueixes tan grosserament executades que l'art se pot considerar nascut amb el budisme i del clero sortiren els principals artistes. — Kobo Daishi, missioner budista en el segle IX, n'es un bon exemple, qui al mateix temps que escultor, fou pintor afamadíssim.

La millor col·lecció de primitives estatuetses religioses se trova al museu de Nara, prop de Kyoto.

A Kamakura, prop de Yokohama, i per tan coneguda de tots els europeus que visiten el Japó, es conserva una estàtua de Buda en bronze, de dimensions col·lossals, una de les obres de més mèrit que ha produït l'art japonès. Fou construïda a últims del segle XII.

L'introducció del cristianisme a mitjans del segle XVI, per els espanyols i portuguesos, va influir notablement en l'art.

Siguent prohibides les religions estrangeres, diu Tei Sau en ses *Notes sobre l'art japonès*, es van ordenar que per tot l'Imperi s'elevés una capella budista a cada casa.

Aleshores foren executades quantitat incalculable d'estàtues petites.

La estatuària religiosa està en decadència, però la escultura pren un altre rumbo més en harmonia amb el gust japonès: es comença a cultivar la miniatura.

Netsukes

Petites escultures que, unides a l'estoig de la pipa, a la capsa de medicina, o a la bossa de tabac per medi d'un cordonet de seda, servia i continua servint per a retenir dites pessas a la cintura.

Aquestes petites obres d'art tan copdiciades avui per els col·leccionistes han sigut objecte dels treballs més delicats i minuciosos.

Ni han de distintes formes, i els assumptes molt variats. Se n'han confeccionat de fusta, marfil, pedra, metalls, etc.

Algunes vegades el *netsuke* tenia un doble objecte: un sello, un petit inro o capsa de medicina, etc.

Artistes famosos s'han dedicat exclusivament a n'aquest gènere.

L'influència dels holandesos desembarcats a Nagasaki en el segle XVII és de poca importància. D'aqueixa època se tròvan algunas figures imitant estrangers o holandesos, quina execució desastrosa afortunadament no va deixar prosperar l'escola.

El comensament del segle XVIII és l'edat d'or dels *netsukes*.

Pintura

Per aquí devia haver començat aquestes notes, car a la pintura estan subordinades totes les demés rames de l'art. No ho he fet aixís solament per qüestió de data.

Les més antigues notícies dignes de crèdit que tenim de la pintura daten del segle IX, mentre que l'escultura es remonta al segle VI, de nostra era.

Igual que l'escultura, la pintura japonesa dels primers temps obeiex a l'influència xina.

Kose-no-Kanaoka, en la segona meitat del segle IX, fou un dels més grans pintors japonesos.

“Que l'art de la pintura, específicament en biombos”, diu el professor Chamberlain en sa obra *Coses del Japó*, “fou cultivada, durant els segles IX i X, està provat per nombroses referències. Però fins al any mil de la Yamato Ria (escola japonesa), a la que devem positius coneixements, no va ésser establerta per un artista anomenat Motomitsu”.

“Aqueixa escola contenia dintre seu la sement de la major part de les peculiaritats que han caracteritzat l'art japonès de tots temps, amb sa falta de perspectiva, ses impossibles montanyes, ses exactes disseccions d'interiors sense teulada, l'esperit burlesc de ses solemnes professons en les que granotes, insectes i follets estan a la plaça de les persones”.

El segle XV és de poderosa influència Xina i altre volta es veuen sortir artistes de entre el clero budista.

Les escoles de Tosa i Kano, fundades en el mateix segle XV, produeixen nombrosos artistes de gran talent.

Les lluites religioses del segle XVI afecten notablement l'art.

L. Gonse, en *L'art japonais*, diu a propòsit de l'arribada dels portuguesos: “L'art és la fructificació dels períodes de pau i tranquil·litat, i aquest segle, un dels més agitats de l'història del poble japonès, ha sigut menos favorable qu'el precedent.”

El Shogunat de la casa Tokugawa, 1603 a 1867, porta la pau al país.

“Alarmat per el progrés del catolicisme, i tement que al Japó, com a tot arreu, el missioner espanyol fos seguit per el soldat espanyol de la fortuna, Yemitsu, tercer Shogun de la dinastia dels Tokugawa, a l'any 1636 publica un edicte ordenant l'expulsió de tots els frares i missioners estrangers”, B. H. Chamberlain en *Coses del Japó*.

Matahei, en la primera meitat del segle XVI, funda la “Ukiyo-e” o escola popular.

La Ukiyo-e és l'escola de les costums típiques, de les escenes de la vida ordinària, i, per tant, ses obres són enteses i apreciades per el vulgue.

D'aquí el nom d'escola popular.

Estampes en colors

Desde principis del segle XVII fins al XIX, seguint les petjades de la Ukiyo-e, infinitat d'artistes se dediquen an aquest gènere.

Moronobu, a fins del segle XVII, Morikuni, Sukenobu, Shunsho, Utamaro, Toyokuni, Hiroshige, etc. etc. en el segle XVIII, aquest últim artista dedicat exclusivament al genere paisatjista.

Hokusai, nat l'any 1760, és sens dupte el més genial artista que ha produït l'art japonès de totes èpoques.

Manga, llibre d'estampes en 14 volums és sa obra mestra. És una verdadera enciclopèdia de la vida japonesa i les seves coses, executades burla-burlant en llengües notes plenes d'humor i profunda observació.

En el prefaci de sa col·lecció d'estampes *Cent vistes de la montanya Fuji*, va escriure: "Desde l'edat de sis anys vaig tenir el capritxo de delinear la forma de varis objectes. Als quinze habia il·lustrat molts llibres, però fins als setanta no vaig ser hàbil. Solament als sexantatres vaig començar a entendre la manera de dibuixar animals, aucells, insectes, peixos i plantes bé. Als vuitanta tindrè considerable talent, als noranta encara en tindrè més, als cent seré sublim, i finalment, als cent deu donaré vida a una sola ratlla, a un sol punt. Que no's burli ningú d'aquestes paraules."

A fins del segle XVIII apareix el renomnat Okyo, fondo coneixedor de la natura, i funda nova escola apartant-se notablement de la tècnica rara de les escoles anteriors.

Laca

(Espècie de verniç extret per medi de incisions de l'arbre de laca *Rhus vernicifera*.)

La fabricació d'objectes de laca és antiquíssima. Probablement els xinos, en tot temps grans laquistes, influïren en el desenvolupament d'aquella indústria al Japó.

S'han lacat metalls i cuirs per guardar de sabre i altres aplicacions, però lo més a propòsit per a ser lacat és la fusta.

Grans artistes se dedicaren en aquest treball, i se conserven obres de verdader mèrit.

Capces de totes classes, tamanyes, aplicacions és lo que més se conserva, algunes d'elles executades amb un gust exquisit.

Els treballs executats desde últims del segle XVII fins a últims del XVIII són delicats i finíssims. N'hi ha amb incrustacions de nàcar i altres matèries.

Porcelana

Els coreans en el segle XVI contribuïren amb ses lliçons al desenvolupament i perfecció de l'indústria de la porcelana al Japó.

Encara que desde els temps més remots haguessin fabricat ceràmica, aquella no té importància baix el punt de vista artístic. Sols podria interessar al arqueòleg.

Els principals centres de producció han sigut: Kutani, prop de Kioto, i les províncies de Satsuma, Hizen, Kaga, Bizen i Owari, qual villa de Seto ha donat el nom de Seto-mono (cosa de Seto) a la ceràmica en general.

Encara avui l'indústria de la porcelana és una de les més florissents al Japó.

Ferros i altres metalls

Sens dubte o més interessant de l'art japonès són els treballs en metalls, sobre tot en ferros.

En Chamberlain diu qu'el bronze fou introduït al Japó fa més de mil anys. Se n'han construït estàtues, ànfores, llanternes, campanes (les més grans del món), ornaments per temples, etc. etc.

Amb coure barrejat amb or, plata, estany, plom, zinc i alguna substància química, han arribat a fer tals combinacions de colors,

i a dominar tant aquest procediment que l'artista, amb la mateixa seguretat que un pintor de sa paleta, podria disposar del matíç que li era necessari per adornar ses obres, per medi d'incrustacions o pàtines.

Les principals aliacions són:

Shakudo: espècie de bronze negre brillant. En sa composició hi entre coure amb or (de 1 a 4% segons la tonalitat qu'es desitja).

Shibuichi, que traduït significa una part en quatre, o siga una de plata per quatre de coure, amb alguna altra substància. No obstant el nom, hi han peces de *shibuichi* que contenen 40 i 50% de plata.

Sentoku: Coure vert, violeta o groc, segons la quantitat d'estany, plom i zinc s'hi barreja.

Els accessoris de sabres antics a la revolució de l'any 1868 ofereixen ample camp per estudiar aqueixes aliacions i l'art del buril en general.

Un sabre japonès es desmuntava desde la fulla fins al últim accessori. Totes les peces estaven confeccionades al efecte.

Les parts de qu'es compon un sabre són: fulla, guarda, menukis o parell de figuretes intercalades una a cada costat del mànec. El mànec conté: *Fuchi*, aro subjectador de la guarda, *kashira*, pom o remat del mànec.

Com qu'el *fuchi* i el *kashira* porten sempre el mateix assumpte continuat, si aquestes dues peces no van juntes, no tenen valor per a un col·leccionista. A totes dues en conjunt se'ls hi dóna el nom de *Fuchi-kashira*.

El forro o vaina que casi sempre és de fusta lacada conté també un metall a la punta anomenat *Kojiri*, moltes vegades tan ben tractat qu'el *Fuchi-kashira* no l'aventaja.

Kodzuka: Petit ganivet o puntal de 17 cm que va encaixat a un costat de forro, i el mànec surt per un dels forats laterals de la guarda.

Alguns sabres, a l'altre costat del forro, hi porten un altra cina anomenada *Kogai* i consisteix també en un punyal tot d'una peça, sense tall, i solament amb punxa.

Les peces qu'els col·leccionistes han buscat amb més afany són: La Guarda, el *Kodzuka* i el *Fuji-kashira* sens dupte perquè en aquestos tres objectes és aont els artistes han abocat més ingeni.

El metall que ha tingut preferència per als japonesos ha sigut sempre el ferro.

Fins a les darrerries del segle XV els accessoris de sabres, si bé no careixen d'originalitat, tampoc són dignes d'estudi com a obres d'art. Fins an aqueix període les freqüentes guerres civils subordinaven lo artístic a lo pràctic i la forma, dimensió i pes dels sabres i demés armes, i per consegüent dels seus accessoris, estaven confeccionats segons la rígida costum del temps.

Desde aqueixa data l'art del buril progressa paulatinament, fins arribar a la era Genroku (1688-1704), època en què l'art japonès en totes les seves manifestacions, en lluern per lo ric i sa execució és portentosa, insuperable.

Els accessoris de sabres, lo mateix qu'els *netsukes*, bosses per a tabac, estotxs de pipa, les pipes mateixes, esdevenen objectes de luxe. Aquestes miniatures que avui nosaltres col·leccionem i admirem eren les joies dels japonesos i de gust ben refinat per cert.

Els guerrers solien esmerçar bona part de sa fortuna en adornar sos sabres.

A l'Armeria Reial de Madrid se conserven dues armadures, sens dupte les peces més valuables de tot lo japonès que ha vingut a Europa.

Són un present que Hideioshi, el Napoleó del Japó, va fer a Felip II per medi d'una embaixada que arribà a Madrid per l'any 1580 aproximadament.

La col·lecció qu'he tingut l'honor de exposar en aquesta casa consisteix en accessoris d'armes, tanques de bosses de tabac, estoixos de pipes, inros o capces de medicina, pintures originals i estampes.

La data de la casi totalitat d'aqueixos objectes està reduïda an els segles XVIII i principis del XIX, època del renaixement de l'art al Japó.

Si lo que jo no he sapigut dir-vos vos ho ensenyen els objectes exposats, hauré lograt lo que'm proposava.

Sols me resta, per acabar, donar mil gràcies an els socis i mantenedors de Athenea per haver-me cedit tan galantment aquesta sala, i a vostès, senyores i senyors que m'havau escoltat amb tan inmerescuda atenció, mil mercès també.